

Neagoe Basarab este unul dintre domnitorii care nu au un loc rezervat de studiu în programa școlară. Poate că dacă nu ar fi fost Învățăturile către fiul său Teodosie sau dacă în jurul construirii mănăstirii de la Curtea de Argeș nu s-ar fi născut legenda Meșterului Manole care să impună o emoție populară, acest domn ar fi rămas alături de mulți alții ascuns în paginile îngălbenite ale cronicilor și sub încrustările reci ale lespezii funerare din biserica pe care a ctitorit-o și care îi păstrează amintirea. Pentru toți „omișii” singura recunoștință se rezumă la buchetul de flori schimbat zilnic de măicuțele care îngrijesc ctitoriile și care, într-un ritual asumat doar de sfera ecleziastică, simbolizează rezistența la uitare.

Secolul al XVI-lea, în Țara Românească, începe cu domnia lui Radu cel Mare, unul din strănepoții lui Mircea cel Bătrân, în timpul căruia este introdus tiparul de către călugărul sârb Macarie, și se încheie cu tragica moarte a lui Mihai Viteazul, cel care reușește să realizeze prima unire politică a românilor. De la cuvântul tipărit, la marea operă politică, acest secol este unul de efervescentă culturală, mai ales sub influența ideilor umaniste și renascentiste europene, permis și printr-o politică externă ce promova un echilibru flexibil. Întotdeauna perioadele de pace sau de evitare a conflictelor îndelungate însemnau și o refacere economică și un calm social. Actul politic de la sfârșitul secolului a fost pregătit și de unitatea culturală și religioasă ce se manifesta pe ambii versanți ai munților, într-o continuă circulație a ideilor și a oamenilor.

Neagoe Basarab, mare boier din familia Craioveștilor care se va declara descendentul lui Basarab cel Tânăr (Țepeluș) pentru a avea legitimitate la tron, domnește doar 9 ani, între 1512-1521. A fost un apropiat al domnului Radu cel Mare și a continuat linia politicii lui, atât în plan intern, cât și extern. Măsurile luate în plan intern au asigurat o oarecare stabilitate în care s-a înregistrat un progres economic, spor demografic și o creștere a veniturilor vistieriei țării. Astfel, domnul are puterea financiară pentru a consolida sistemul de apărare a țării, pentru a ridica noi edificii laice și ecleziastice și a promova o amplă activitate culturală.

Dintotdeauna, domnii Țării Românești s-au considerat continuatori ai tradițiilor imperiale bizantine. Atât în însemnele domnești, cât și în artă, cultură sau justiție, ei vor păstra pregnant trăsăturile mărețului imperiu. Pe fresca de la Snagov se vede costumul domnesc din brocart roșu purtat de Neagoe Basarab, pe care este cusut cu aur vulturul bicefal bizantin. Soția sa, Despina, se înrudea cu familia imperială bizantină a Cantacuzinilor. Politica și spiritualitatea românească se manifestau viguros în ceea ce Nicolae Iorga exprima sintetic în formula „Bizanț după Bizanț”.

Prezența în Țara Românească a fostului patriarh Nifon, care devine dascălul lui Neagoe, ca și

cei doi ani petrecuți la Constantinopol cu puțin înainte de urcarea pe tron, i-au influențat și îmbogățit cultura teologică, filosofică și politică. A urcat pe tron când avea aproape 30 de ani și trecuse prin marile dregătorii ca postelnic, mare postelnic și mare comis. Cunoștea limbile latină, greacă și slavonă. Firea sa, înclinată spre echilibru și meditație, va da amprenta lucrării care-l va impune definitiv în cultura românească, capodopera literaturii, gândirii filosofice și politice românești – Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie. Cei dintâi care evocă importanța „Învățăturilor...” sunt Nicolae Bălcescu, B.P.Hasdeu și Nicolae Iorga.

Bogdan Petriceicu Hașdeu numea Învățăturile... „falic monument de literatură, politică, filosofie și elocuență la străbunii noștri...”, iar pe domnitorul Neagoe Basarab îl numea un „Marc Aureliu al Țării Românești, principe artist și filosof”. Lucrarea este un veritabil tratat de guvernare, care cuprinde principii de politică internă și externă și de morală ortodoxă. Este scrisă în limba slavonă cu o expresivitate lirică, din care izvorăsc fie stări ca onestitatea, omenia, echilibrul emoțional, curajul, fie recomandări ca evitarea stărilor conflictuale, a exceselor și a teribilismului cavaleresc. Se cunosc azi trei versiuni ale lucrării: versiunea slavonă, originală; versiunea greacă păstrată într-un manuscris la mănăstirea Dionisiu de la Athos; versiunea în limba română, după manuscrisul slavon păstrat acum la Sofia. Lucrarea este expresia experienței acumulate de-a lungul vieții și a exercitării funcțiilor boierești, susținută cu idei și din alte izvoare pe care Neagoe le folosește pentru a crea un îndreptar atât pentru fiul său, cât și pentru boieri.

Contemporan cu Suleyman Magnificul, Carol Quintul sau Francisc I, Neagoe Basarab, conducătorul unei țări mici, este tot un monarh. El evidențiază pe parcursul întregii lucrări sursa puterii domnești care nu vine de la boieri, ci de la Dumnezeu. Domnul este unsul lui Dumnezeu, iar originea puterii monarhice este de natură divină - “Iubitul meu fiu, mai-nainte de toate se cade să cinstești și să lauzi neîncetat pe Dumnezeu cel mare și bun și milostiv, și ziditorul nostru cel înțelept, și ziua și noaptea și în tot ceasul și în tot locul. Și se foarte cuvine să-L slăvești și să-L mărești neîncetat, cu glas necurmat și cu cântări nepărăsite, ca pe acelea ce ne-au făcut și ne-au scos din întuneric la lumină și din neființă în ființă. O, cât este de multă mila ta, Doamne, și gândul și cugetul Tău, care ai spre noi oamenii !”

Despre curajul în fața dușmanilor, Neagoe recomanda fiului său: „Iar tu, cu trupul tău și cu oamenii tăi, să pornești drept, față la față, fără nici o teamă împotriva dușmanilor tăi, oricât de mulți ar fi. Și să nu te temi de fel de dânșii, chiar dacă sunt mulți, pentru că oșteanul viteaz nu se înspăimântă de mulțimea oamenilor, precum un singur leu risipește o mulțime de cerbi...”

Iar despre cum să conducă, îi cere să fie drept și nepărtinitor față de toți supușii, să manifeste compasiune, blândețe, curățenie sufletească: “Drept aceea, iubitul meu fiu, să fii milostiv tuturor oamenilor și tuturor gloatelor, care ți le va da Dumnezeu pe mâna ta, pentru care însuși Domnul Dumnezeu nostru și Mântuitorul Iisus Hristos și-au vărsat sfântul sânge al Său. Și să nu omori pe nimeni fără judecată dreaptă și fără spovedanie, ca să nu fii și tu înjunghiat fără milă ca noatenii și ca mieii; că sângele omului nu este ca sângele vitelor sau ca al altor fiare sau

ca al păsărilor, ci este într-un alt chip, sânge ales și curățit cu sfântul sânge al Domnului nostru Iisus Hristos, care l-a vărsat pe cruce în cetatea Ierusalimului, în zilele lui Pilat de la Pont. Ca nu cumva pentru pripa, să moară ție cu trupul, iar lui Dumnezeu cu sufletul. Că și noi înșine care suntem, măcar domni, măcar bogați, măcar săraci, toți greșim lui Dumnezeu și suntem vinovați și vom sta toți împreună la înfricoșata judecată a lui Hristos. Că însuși Hristos pentru sufletele noastre de bună voie așa s-au dat spre moarte, ca pe noi pe toți să ne facă fiii lui Dumnezeu”.

Prof. Elena Ichim